

NEMZETI TÁRSALKODÓ

Április 18dik napján 1837.

— o —
C A N A D A.

(Végzet.)

Ezen bánásban kereshetni a' Franciaországban azon tájban hangoztatott panaszok igazi okát, hogy t. i. egy francia is a' bőrrel kereskedőket kivéve Canadában meg nem gazdagodik. A' szünteleni háborúk, az önkényes igazgatás és a' papi rend kapzsisága kisajtolák a' tartományt 's minden szorgalmi ösztönt megfojtának. Nagy szerencsésül tulajdonithatá a' canadai, ha dézmája 's adója lefizetésével még maradt valamije télire. — Az angol igazgatás mindent megváltoztatott. Az angolok ezen gyarmatiakkal jobban egyezhetvén, mint saját honbelijeikkel szorosán törvényhez szabták magokat; okosságok sugallá hogy a' nemzeti előítéleteket, a' seigneurök *) tiszteleti elsőégeit, a' nyelvet és szokásokat becsületben tartás 's óvakodtak nevezetesen a' hitéhez keményen ragaszkodó nép vallási nézeteit megsérteni. A' testactát **) Canadában már 1774ben eltörlek, 's ez oko-

*) Nagyurak.

**) Testacta, most már Angliában is eltörült szabály, mi szerént minden országos hivatalt vállalonak esküjében a' királyt az anyaszentegyház fejének kelle vallani, mi természet szerint a' püspöki egyház tagjain kívül minden más vallási felekezeteket elrekeszte a' hivataloktól.

zá különösen hogy dissenter és catholicus brittek, névszerint scotiaiak és irlandiak Felcanadába telepedének, hol az anyaországtól nekik megtagadott jogokat megtalálák. Így ott kölcsönös türelem szép viszonya keletkezék, mi Európában akkor oly ritka vala. A' quebeci fő egyházat (cathedral) mind a' két hit sorsosai barátságos egyeségben használák. Még is talán az egyesült országokhoz csatlakozának vala a' canadaiak az amerikai revolútiokor ha magoknak erejük lett volna inkább valamit kezdeni, mint elvárni hogy szomszédaik hódoltassák-meg őket. Ezt a' felkelő tartományiak meg is tevék, átlátván hogy az angoloknak mily hatalmas gyámolul szolgálhat Canada, 's ez nekik minő veszélyökre a' kezdődő háboruban. Már 1775 octoberében béütének Arnold és Montgomery tábornokok Canadába 's ostromlák Quebecet. De Carleton tábornok füstbe hajtá a' vállalatot, ezen erősség hősi védelme által. 1776ban májusban el kelle takarodni az amerikaiaknak, miután a' vitéz és hadtudó tábornok Montgomery egy rohanás alkalmával elesett. Azon tartományok természeti minősége megkönnyebbít mint oltalmi háborut és nehezít minden megtámadó táborozást. Azért sem az angolok Canadából a' felkölt tartományokat, sem ezek hazúlról Canadát meg nem hódoltathaták. Mindkét esetben a' föld az oltalmazó mellett küzdött. Canada lön a' táborhely, honnan az angolok az egyesült országokba béhatni próbálák. Ott gyült össze nevezetesen a' Bourgoyne tábornok hada, kinek vállalata egész jeles sergének külön szakasztatásával 's fogságba esésével végződék. Canada csakugyan vitatkozáson kívül az angoloknak maradt. — Tapasztalásból okúlva az angolok az alkotmány és igazgatás szabadelmü intézése által törekvének ezen tartományokat hűségökben meg-

tartani. Már 1788ban lemondta a' britt parlament a' két Canadára nézve az adó felvetés jogáról, kivévén a' kereskedési szabályozatokat. 1791. határozott alkotmányt ada egy parlamenti végzés Fel- és Alcanadának. Alcanadában a' végrehajtó hatalom egy főkormányzó (generalgouvernor) kezében van, ki felsőségi hatalmat a' felcanadai, újscotiai, újbraunschweigi és Prinz-Edward szigeti alkormányzókon csak katonai tekintetben gyakorol. A' két canadai kormányzók mindenike mellett egy egy két házból álló parlament van. Az első, a' council, Felcanadában hét, Alcanadában 15 tagból áll, 's ezeket a' kormányzó egész éltekre nevezi ki. A' második, az assembly Felcanadában tizenhat, Alcanadában 50 tagból áll, kiket minden négy évben a' földbirtokosok választanak *); hanemha eloszlatja a' kormányzó az assemblyt, midőn töstént új választáshoz fognak. A' két háztól és kormányzótól elfogadott biliek (törvényjavaslatok) törvénynyé válnak és maradnak, ha a' király két év eltelése előtt megelegetlenségét nem jelenti ki irántok. A' birói hatalom független és angol módra alakított, Alcanadában csakugyan hűn maradtak a' régi francia szokási jogokhoz. A' canadai főkormányzó parancsa alatt vannak az újvalesi és a' szabadindusok belföldjén lévő kereskedői factoreyok is. Alcanadában a' nagyobb szám a' catholica hitet vallja, 's püspökei Quebecben és Montrealban laknak. Quebecben az angol főegyház is bír püspökséggel az őrseregért, a' kormányi hivatalosokért és az angol lakosokért. A' tartomány négy vidékre 's ezek 21 megyére oszlanak. Felcanadában az angol püspöki egyház az uralkodó; de a'

*) Különössége ezen alkotmánynak az, hogy az aszszonyok is szózatoló joggal bírnak.

dissenterek is, többnyire methodisták és presbyterianusok, törvény oltalma alatt élnek. Felcanada 10 vidékre oszlik, 's ezek 19 megyére. Alcanadában a' franczia nyelv és szokás az uralkodó. A' franczia mindenütt szeretetre méltó, mihelyt az uralkodni vágy nem tölti el a' fejét és így Canadában a' franczia karakternek a' társalkodási életre nézve legkellemesb oldalai maradtak meg, a' vendégszeretőség, szíves vigáság, kedvkeresés, élénk részvét 's ama' bonhomie*) melynek kifejezésére más nyelvekben nincs megfelelő szó. Felcanadában jobbadán csak ángolok laknak. Az új alkotmány, mely annyival többet adott, mint a' mennyivel a' canadai francziák saját nemzetök igazgatása alatt birtak, 's az egészen franczia népség közé helyezett korábbi kormányzók óvó bánása, minden követelést kielégít 's a' canadaiak ragaszkodása annyira megerősödött, hogy még az Anglia 's egyesült országok közt 1814ben kiütött, nagyobbára Canada határain 's tavain viselt háborúnak próbáját is kiállá. A' genti béke (dec. 24dikén 1814ben) határ igazítást hagyja fenn Canada részére. A' háboruban élénk részt vettek a' canadai indusok is, kikkel az ángolok mindég több kimélettel 's igazsággal bántak mint az ámerikaiak. Egyébiránt azt állítják, hogy az indusok nevezetesen az alcanadai álgonkínek a' franczia idő és uraság emlékét hűn és becsben tartják, azt követelvén, hogy a' francziák a' vadélet iránt kedvezőbbek voltak, 's az ő bőreiknek azon időben jó kelete volt. Valóban meg is lehet hogy a' francziák a' vadakkal helyesben bánnak **)

*) Bonhomie: manière d' être et d' agir qui laisse voir la bonté du coeur unie à la simplicité extérieure, même dans les moindres choses. Dict. de l' Acad.

**) Az Algir környéki béduinok, nem hiszem hogy aláírnák ezen ítélet tételt.

mint a' meghódoltatott mívelt népekkel. Amazokat gyermekeknek, mintegy természeti nevezetességeknek nézik és saját különös útaikon engedik menni. Háboru után megszorodott Alcanadában is az angol népesség 's itt a' fő okok sok viszongásoknak, melyek a' nép képviselői 's a' kormányzók közt támadtak. Az angol tierspartinál a' főegyház urasága a' szabadság és függetlenség fogatának egy részét teszi, 's az a' főle angolok, kik O Anglia alkotmányát veszélyeztetni hívék, ha az irlandi catholicusok emancipáltatnak, hihetőleg iszonyódva nézék Canadában a' francia népszerűséget és catholica vallást az ő teljes jogaiban. Most már a' kormányzók is néha vigyázatlanabb lépéseket tehetének, mivel a' népség angol részének gyámolítására számot tartottak. Mert hiszen Irlandban is a' 600,000 hívei a' fő egyháznak, oly sok torysta alkirályt bátoritának 6 millió ember daczolására. Innen surlódások támadtak, mivel az angol canadaiak francia honfitársaik jogainak csökkentésére próbákat tőnek, 's még inkább mivel ezek azon próbáktól tartanak, legalább okok vala reá az akaratot feltenni. A' francia pártnak, melynek vezérévé az újabb időkben egy Pepineau nevű gazdag gyarmatos lett, ellenzése annál természetesb, de annál fenyegetőbb is volt, minél közelebb vala kapható a' segéd és oltalom az egyesült országok szomszédsága miatt. A' londoni parlamentben ellenfeleik, még bizonyos reformerek előtt is később meghallgattatást találának, mint ők, mivel a' dologba nemzeti elfogultság elegyedett. A' whig kormány azonban feljül tudott emelkedni ezen előitéleteken és így küldék Gosford grófot két biztos kíséretében mint a' korona rendkívüli meghatalmazottját Canadába, és az ő éppen oly szilárd, mint békültető lépései az angol felekezet-

nél nagy lármát, de a' franczia népségnél annál nagyobb megelekedést okozának. Felcanadában egyszer sem volt nyugtalanság.*) Jövedelmet az anyaország Canadából nem kap, sőt a' korona költségei feljülhaladják a' bévételt.

Így hát Angliának tulajdonképp nincs semmi sürgető érdeke ezen tartományok birtokában, legalább nincs örökké tartó. Hogy Canadától fontos szükségeit pótolja, az emennek válik nyereségére, és megeshetnék szabad kereskedés útján is. Hogy onnan jövedelmes dugárosságot üz az egyesült országokkal, emezek hibás vám tariffája okozza, 's ennek változtával megváltozik. Igaz hogy a' többi britt birtokok biztossága ezen környéken a' Canada birtokától függ; de az egész gyarmat birtok elveszti becsét, mihelyt a' művelt országok ama' szabad elmű kereskedési politikának hódolnak, mely a' kölcsönösség elvén alapulva, az egyedárusságról, (monopolium) lemond. Másfelől felette nagy botlásokat kellene tennie az angol kormánynak, hogy ezen tartományok komolyan kívánják követni az egyesült országok példáját, 's elszakadni egy oly országtól, mely legalább nem az ő rövidségökkel keresi nyereségét, 's a' mely az ő lakósaikat egy világra ható fontosságú ország polgáraivá teszi, mely őket Nagybritannia egész hatalmával védi 's a' szabadság biztos fentartásával együtt a' nyilvános életre a' szilárdság és rend bélyegét nyomja. A' canadaiak, ha a' dolog valóságát vesszük, szintűgy magok igazgatják magokat; mint szomszédaik.

A' kormányzó viszonyai szoroson kívánják, hogy óvakodva bánják velök, mivel nehéz felelet terhe sulyosodnék reá Angliában, ha gondatlan lépései bajt okoznának. Szükség esetében e-

*) A' most fenforgó canadai kérdést e' cikkely nem érinti.

gyenesen folyamodhatnak Anglia koronájához és parlamentjéhez. Másfelől a' kormányzó illő tekintete sem könnyen szenvedhet rövidséget, mint-hogy a' britt hatalom védi őt, és úgy jelenik-meg, mint a' királyi hatalom megbizottja, mi soha sincs befolyás nélkül a' népekre. A' legfőbb uralkodó végre messze lakik, feljül minden aprólékos érdekeken, nincs alkalmja egyeseket sérteni's tehát csak nagy és fontos alkalmakkal, rendszerént mint védő és elősegítő, úgy szól közbe. Ez a' viszony némileg a' középkor némely olasz köztársaságainak ama' politikáját juttatja eszünkbe, mi szerént ők podestájokat mindég külföldről hozák, hogy minden választási mesterkedéseket megszüntessenek. Ezért azonban félhettek, hogy az idegen podesta erőszakkal is megakarja tartani főhatalmát. De azon népek, kik király helytartójától igazgattatnak, ezen félelemtől is mentek. — Az angol kormány bizodalommal is viseltetik e' Canadák iránt, minek legjelesb bizony-sága azon sok más országok bánása módjával el-lenkező rendszabás, hogy a' catholica Alcanadába őrseregül nagyobbára catholicus irlandiak küldetnek, hogy annál kevésbé támadjon szembe-ütközés a' polgárok és katonák közt. Az ángolok feljül vannak azon politikán, mely minden veszély ellen ugyan csak erős védeszközt állit, meg nem gondolva, hogy talán éppen ez az eszköz támaszthatja a' veszélyt.

Canada legújabb stáisticájára nézve legfontosb könyv a' következő: A' topographical, description of the province of Lower Canada with remarkson Upper Canada, by Jos. Bouchette; Lond. 1815. 4. Derék földrajzokkal.

LELKI ISMERET.

(Végzet.)

A' lelkiismeret leggyakrabban a' neveléstől függ. Nem kell hát egy szerencsére akarki kezébe adni azon szent megbízást, mi szerént az erkölcsi embert teremtsé, a' szívbe az igazság szerelmét bécsepegtesse, a' bészületett vétkes hajlamokat megjobbítsa, az ész tekintetét a' képzelődés és érzelem egész hatalmával megerősítse. Ha elég volna az ifjúságot latinra, görögre, catechismusra 's a' t. tanítani, minden emberre rá lehetne ezt bízni, a' ki amaz esméretekkel 's átadásuk tehetségével bír; az a' mód mely a' tanulást legjobban megrövidíthé, már legjobb is volna. De oly szokások rendszerében nevelni, melyek a' kötelességek szeretetét 's teljesítésök szükségét teremtsék, nem könnyű dolog: ezt nem lehet oktalanság nélkül fősvény; durva, indulatos, ránkoros oktatókra bízni, vagy a' kiknek kevesebb gondjok tanítványaikra, mint magukra. A' vonszódási érzelmek, az erkölcsi lelkiismeret alapjai nem születhetnek irigységből, dicsféltésből, az önszeretet ingerlődéseiből vagy sérelmeiből, 's növekedhet a' megfenyítések vagy szidalmak megalázásai, a' félelem meghunnyászkodása, a' fájdalom ránkora közepette.

Nemzetinek kell-e lenni a' nevelésnek 's a' kormány és törvény igazgatása alatt állania; vagy ártalom nélkül átengedhetni a' magános mivszorgalomnak?

Ez a' kérdés csekély érdekű volna, ha a' nevelés csak a' dolgok jegyei 's viszonyairól némi ismeretek átadásában állana; mert így mit tenne, akar honnan meríttetnének? Ezekre nézve elég ha előrakatnak vagy mindenektől hozzá-

járvhatókká, felfoghatókká tételnek. A' kormány gondja csak abban állana, hogy a' nyilvános előadásokat szaporítsa; majd aztán a' szülők oda vinnék gyermekeiket. De ha a' nevelés még abban is áll, hogy az oktatást és szokásokat a' társaság szükségeivel egyeztessük, az ország intézeteivel összeférő köz szellemet és hajlamokat teremtsünk, nagy lelkű, magukat elszánó sziveket, oly polgárokat alakítsunk, kik a' hazát élteik által dicsőítsék, kik példáik által a' szépnak szeretetét 's az erények gyakorlását terjeszszék, szóval hogy egy nemzeti lelkiismeretet teremtsünk; ekkor már nem csak a' tanulás vágyának vagy szükségének kielégítése forog kérdésben, hanem szenvedelmeket kell megelőznünk vagy kormányoznunk, erkölcsi cselekvés módokat kell szokássá tennünk. Könyvek és beszédek itt többé nem elégségesek; az értelmi munkáknak annyira hasznos magány, itt fonákság lenne. Viszonyok színpadja, egy köz élet kell, a' hol köz érzelmek alakulnak, a' hol a' jó indulat a' kölcsönösségek gyakori cserélődésében hosszason gyakoroltassék. A' nevelés ezen második ágának célja, a' hajlamok egyformaságát teremteni, hogy összeségökből nemzeti erkölcsök származzanak; holott az elsőnek tiszte a' hiataloknak, foglalatosságoknak, a' mivszorgalom alkalmazásai bámulandó különbféleségével arányban lévő sokaságát terjeszteni az esmereteknek. Midőn a' mai törvény adók, észreveendők mint a' régiak, hogy egyik legalább is oly fontos mint a' másik, érezni fogják azt is, minő szükség azokat egy a' társaság nagy érdekei által sugallott tervben össze-egyeztetni, mely aztán a' nemzeti értelmesség és törvényhozási bölcsesség emléke legyen. Akkor aztán nem lesz kétség a' nyilvános nevelés hasznai, nem az iránt, mely veszedelmes dolog a' köz

erkölcsöket és lelkiismereteket azon különböző minta képek szerént alakulni hagyni, melyek minden tartományokba, minden vidékekbe, minden családokba elszorvák 's a' magános érdek 's igen gyakran nem jó irányzatu szenvedelmek által teremtettek.

Minden a' nevelésből származható minőségek között az igazság szeretet és a' jólelkűség vagy jó indulat (bienveillance), mint a' leghasznosb erények forrásai, leghasznosbak; az embert igazságossá és jóvá tenni, annyi mint istenivé tenni. Pericles barátjai holtak vagy tudatjától megfosztottnak hívén őt, minőségeit kezdék előtte előszámlálni; beszélnének győzelmeiről, hódoltatásairól, igazgatás folytatásáról, a' köztársáságnak tett szolgálatairól. A' haldokló hős, ki egész beszéllgetésöket érté, felszólala, hogy csak mindennapi dolgokat dicsérnek benne 's elfelejtik említeni, hogy kormánya egy polgárral se vétete gyászt. Hány fejedelem nem szeretne ilyet mondhatni végóráján?

Az anyagi érdek nem mindég van egyezésben az erkölcsi érdekekkel: az egyik főképp mathematicai, physical vagy természeti ismereteket; és mindenek felett gyakorlást kíván. Az okoskodás vagy a' kifejtés, kihozás mestersége szükségesb az elsőre, mint a' másodikra: a' képző erő, a' szépnek szeretete, a' jó izlés, a' jó indulat, szükségesbek a' másodikra mint az elsőre nézve. Azt állítani, hogy a' pontos tudományok tanulásában szükségesképp hiálzik az erkölcsi lelkiismeret, kétség kívül túlság volna. Ide valyon az-e gyanítani is, hogy ama' tanulmány ennek kifejlésének korán sem kedvező?

A' beléletnek legesekélyebb mozdulatait is érezni kell hogy kényes lelkiismerettel dicsekedhessék valaki; már pedig a' pontos tudományoknak feküvés az élet erőket különösben az agyve-

lőre szállítja, elszortságra és álmélásra (reverie) szoktat. A' mathematicusok ritkán bírái az ízlésnek, ritkán jó ítélői az érzelmi szépnek. Ez ne bántson meg senkit; magam is számos kivételeket tudok 's egyiket sem akarom eltagadni. Csak alkalom szeréntinek hittem ezen észrevételt, közzé tenni most midőn bizonyos gondolkozásaik, bosszankodnak hogy a' szép tudományok *) még mind az iskolai tanulmányok közé tartoznak. Nem félek mondani, hogy azon nap óta melyben kívánságuk, ha lehető lesz; teljésülend, halálos hidegség kezd keringeni a' társasági test ereiben. Hogy ne tartassam mathematica ellenségének, meg kell jegyeznem, mi szerént ezen eszméket idévezült Fourier-vali **) beszélgetéseimnek köszönhetem. Ez a' tiszta fejű ember, a' ki mi után a' rethoricát üzte, híres mathematicussá lőn, tett figyelmessé egyik beszélgetésünkben, hogy a' régi görög és latin szerzők olvasásában nem csak a' holt nyelvek ismertetét szerezzük meg, hanem derék és jeles erkölcsi leczkéket is meritünk belőlök; erre idézé nekem a' Cicero helyét a' Socrates haláláról: *Socrates supremo vitae die, cum pene in manu jam mortiferum teneret poculum, locutus ita est ut non ad mortem trudi, sed in coelum videretur ascendere.* Minő benyomást kell ezen fellengős szóknak csinálni 's hagyni egy gyermek elméjébe 's szívébe, ezt tevé hozza a' nyájas és becsült tudós.

A' szép tudományok a' lelkiismeretet éberre, finommá, kényessé; a' pontos tudományok lassuvá, óvakodóvá, kimértté teszik.

*) Classica litteraturát érti.

**) Fourier francia tudós egyike azon minden szakban ritka elméknek, melyek a' tudománynak nem csak támaszul hanem lépcsőül szolgálnak.

Tartsuk meg tehát az erkölcsiségnek a régi literaturát: s adjuk a pontos tudományokat a művszorgalomnak. Legyen az elsőnek tanulása kötelező, mint a mi lényegesen érdeklő a társaságot; legyen a második önkényre hagyott, könnyített, mint a mi különösen a magános személyt érdeklő. Egy nép mely kirekesztőleg csak ezen tanulmányok egyikének fekünnék, nem bírhatna oly erkölcsökkel; azon lelkiismerettel, mikkor az; a mely kirekesztőleg a másokra adná magát; és kétségen kívül oktatásuk ellenetének köszönhetik némely nemzetek, legalább némi részben, izléseik és szokásaik ellenkezését. A szellemi élet értelemből és képzelődésből van összetéve és tökélyesülése alkotó részei bizonyos súlyegyenétől függ, jó nevelési rendszernek tehát mindkettőnek egyszeri előtolására kell igyekezni a literatura és pontos tudományok czélszerű egybekapcsolása által.

A lelkiismeretnek módosulásait vissza lehet vinni a szeretetre és a gyűlölségre. Ugy de a szeretetből vágy, a gyűlölségből félelem származik. A szeretet megszokásai közt jóvá, félelmei közt rosszszá lesz az ember. A vágy befolyása alatt az ember cselekszik; és az erények termékenyekké és hasznosokká válnak; a félelemé alatt eltartóztatja magát az ember s az erény vesztelő lesz. A vonzódó hajlamokat teremteni, gyarapítani, kifejteni, az erényt szeretendővé és mivelt megszokottakká tenni a jónak és igaznak ismeretét terjeszteni, ezeknek kell minden jó nevelési rendszer véghatárainak lenni; mert a jó indulatuság és igazságszeretet a kettős alapja amaz erkölcsi tudománynak, melyet minden mivelt nemzetnek törekedni kell kebelébe bévinni és megtartani.

Az a tanítmány, mely a lelkiismeretet a

kötelességek tanulásából 's gyakorlásából származtatja, a' szemlélődő erkölcsant, cselekvő erkölcsiséggé változtatja, a' szabad akarat uradalmát kiterjeszti, és az ember méltóságát felmagasztalja; holott az a' mely minket egy belénk született kalauzzal, kész lelkiismerettel ajándékozmeg, elragadja egyik legfőbb érdemünket, egy fatalismusnak ad kezébe, mely a' vakbuzgolkodás dühének, a' szenvedelmek tévedésének is mentségül szolgál. —

AZ ÖREG, SZEGÉNY RICHÁRD,
VAGY
MÓD MEGGAZDAGODNI.

Mint mondják — semmi sem tesz egy költőt boldogabbá — mint ha más írók munkáit tisztelettel emlegetik. Nékem ugyan, ezen gyönyört érezni ritkán volt szerencsém. Mert, jóllehet hízkelés nélkül mondhatom hogy egy fertály század olta a' Kalendáriom írók között esztendőnként nem kis szerepet játszottam; még is meg kell vallanom, hogy a' több collegáim ritkán mondtak valami szépet érdemeimről, 's más írók sem emlékeztenek megrólam, elannyira, hogy ha munkám maga, némü hasznot nem hajtott volna bé, a' megelégedés kijelelése hiánya miatt, bátorságomat is el kellett volna vesztenem.

Utoljára csak ugyan vigasztalásomra meg gondoltam, hogy fáradozásom legjobb bírálója, az a' szegény ember, ki Kalendáriumomat megvásárolja, 's valójában többször nagy örömmel hallottam azoktól kik személyemet nem is esinerték, hogy ez vagy amaz közmondásomat hozták elő mindég ezen hozzá tétellel — „mint a' vén Ri-

chárd mondja. „Ebből meggyőződtem hogy jó tanítmányaimat nem csak becsülik, hanem személyem aránt is bizonyos tekintettel vagynak, 's megvallom, hogy elveim a' köz jó előmozdítására annál inkább elterjedjenek, magam magamnak szabadságot adtam ön gondolataimat néha in-nepélyesen elő sorolni.

Képzeltetni, mi örömet okozott egy csekély történet, melyet mindgyárt elő beszéllek. Tudni illik, ma megállék a' lovammal egy helyt, hol bizonyos kótyavetyéért sok ember volt összegyűlve — még jó reggel volt — az emberek a' rossz időről beszélgettek, 's a' többek közül egyik egy tehetősnek látszó őszbe borulthoz fordulva kérdi: „Hát Abrahám atyó! mit mond kegyed a' mostani időről? nincs-e kegyed is abban a' véleményben hogy a' mostani nagy adó az ország zsirját kiszívja? mert hogy lehet kicsinálni? — mit mond kegyed — mit kellessék tenni?“ Az öreg Abrahám kevés gondolkodás után monda: jó tanácsom szolgálatotokra vagyon, mely rövid szókból áll — mert egy szó elég a' bölcsnek, szép szóval nem lehet a' macskát zsákba dugni, azt mondja a' vén Richárd — az egész társaság reá függesztette szemeit — egy kört formált körülete kérvén hogy szólljon, melyre ő így folytatá beszédét.

Édes barátim! 's jó szomszédim! az adó ugyan terhes, de ha csak ebből állana az a' mivel a' felsőbbségnek tartozunk, úgy azt csak elhordozhatnók, azonban sokkal többek vannak melyek sokkal inkább nyomnak, p. o. a' restség két, a' hiuság három, 's a' bolondság négy annyit kíván mint a' felsőbbség. Ezen adótól egy ország követe sem szabadíthat meg, sem egészen, sem félig — Csak ugyan nincs minden elveszve, kövessük csak a' jó tanácsot, mert mint a' szegény

Richárd az 1733beli Kalendáriumában mondotta „az úr segít azokon, kik magok magokon segítenek.“ Mindenki kárhoztatná azt az igazgatást, mely arra kényszeritené hogy az idő egy tízed-része meginnepeltessék, pedig a' restség igen soknak közülünk sokkal több idejét veszi-el. — Számitsátok egyszer fel azon időt melyet henyeségben az az semmit sem tevésben vagy időtöltésben, mi nem kevéssel többre visz mint az első, töltötek-el; meggyőződtek, hogy nekem igazam van. A' henyeség egy oly rozsdá, mely sokkal többet emészt mint maga a' munka. — A' mely kolcs mindég használtatik, fényes — azt mondja a' szegény Richárd. Ha szereted az életet, ne vesztegesd-meg az időt, azt mondja továbbá Richárd — mert ez azon anyag melyből az élet alkottatott. Mennyit nem veszünk csak az által is el, hogy többet aluszunk mint a' mennyi szükséges — meg nem fontolva hogy az alvó róka tyúkot nem fog, és hogy a' sírban elég idő leszen az alvásra.

Ha az idő legdrágább minden dolgok között úgy ennek elvesztegetése, legnagyobb minden pazarlás között mint a' szegény Richárd mondja, az elvesztett időt többé fellelni nem lehet, 's a' mit mi elég, vagy sok időnek mondunk — ritkán elegendő czélt érni. — Fordítsunk tehát mindenre munkás kezet míg erőnk van. A' restség nehézzé 's a' szorgalom pedig mindent könnyűvé teszen. Ki későn kél-fel, soha sem végzi dolgát, minek előtte a' dolgot jól elkezdéné, az éj már nyakán van. A' restség oly lassan vánszorog hogy a' szegénység hamar utól éri. — Űzd a' munkát, hogy ne űzzön tégedet a' dolog. — Jókor lefekünni, jókor felkelni egészségessé, gazdaggá és okossá teszen, azt mondja a' szegény Richárd. —

Mit használ jobb időket kívánni, és remél-

leni? Változtasd-meg magadat, 's az idők is megváltoznak. A' szorgalmatosnak nincs mit kívánni, azt mondja a' szegény Richárd! ki reménynyel táplálja magát, azon veszedelembé esik hogy éhen hal-meg. Fáradtság nélkül semmi sem lehet tulajdonunk. Két kezemmel segíttek magamon mert földem nincs, 's ha van magam is mivelem, mert nagy adó van rajta. Jól jegyzi-meg a' szegény Richárd, hogy a' kinek egy mestersége van, tőke pénzzel bír, 's kinek jó feje van, sokkal kamatozó hivatalban áll, de mind a' mesterséget, mind az eszet használni kell, mert különben sem a' mesterség sem a' fő elegendő nem lészen az adót megfizetni; ki a' munkát szereti, mindég kap kenyeret, a' szorgalmatos lakhelyébe bétékinthet ugyan az éhség, de a' pitvaron belől soha sem mégyen. — Még a' város szolgák sem mennek-bé a' küszöbén, mert a' serénység a' tartozást lefizeti, akkor a' mikor az elcsüggedés ezt neveli. Ha nem találtál is kincset, 's nem is vagy egy gazdag nagy bátyának örököse; annál jobb, mert a' szorgalom a' szerencse anyja, 's a' munkásokat gazdagon ajándékozza az Isten.

Vesd-bé a' földedet, mikor a' rest aluszik, 's gabonád mind eladni, mind pedig a' hambárba eltenni elegendő lészen. Munkálódj ma, mert holnap mi tartóztathat-el nem tudhatni. Egy mái nap többet ér mint két holnap — azt mondja a' szegény Richárd — úgy azt is, semmit se halaszsz holnapra, mit ma megtehetsz. Ha egy jó gazdát szolgálnál, avvagy nem szégyellenéd-e meg magadat, ha az dologtalan találna? 's midőn most ön magad ura vagy; szégyeld magadtól dolog nélkül tölteni az időt, midőn annyi van cselekedni való magad házadnépe és fejedelmed javára. — (Végzete közelebbről.)